

«ЄВРОПЕЙСЬКА КРИЗА БІЖЕНСТВА»: ПРИЧИНИ ФОРМУВАННЯ “THE EUROPEAN CRISIS OF REFUGEES”: REASONS OF THE FORMATION

Чусько В.І.,

аспірант кафедри міжнародного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню причин формування європейської кризи біженства в період з 2014 по 2017 рр. За результатами проведеного аналізу запропоновано поділ причин кризи біженства на основні та додаткові.

Ключові слова: європейська криза біженства, міграційні потоки, причини формування кризи, основні причини, додаткові причини.

Статья посвящена исследованию причин формирования европейского кризиса беженства в период с 2014 по 2017 гг. По результатам проведенного анализа предложено разделение причин кризиса беженства на основные и дополнительные.

Ключевые слова: европейский кризис беженства, миграционные потоки, причины формирования кризиса, основные причины, дополнительные причины.

In the article we explore the reasons of the formation the European Crisis of Refugees for the period from 2014 to 2017. As a result of analysis we propose to divide the reasons of the European Crisis of Refugees on the basic and additional.

Key words: European Crisis of Refugees, migration flows, reasons of the formation, basic reasons, additional reasons.

Постановка проблеми. Початок ХХІ ст. відзначився глобальними геополітичними зрушеннями, що були зумовлені політичними і соціально-економічними кризами, які охопили не лише окремі країни, але й цілі регіони світу, зокрема Європейський Союз. Криза останнього пов'язана з погано контрольованими міграційними процесами, викликаними масовими потоками біженців і переселенців із зон збройних конфліктів і громадянських воєн, а також держав та територій із небезпечними умовами для життя.

Питання біженців та мігрантів постало перед міжнародною спільнотою не вперше. Специфіка нинішньої кризи полягає в тому, що сучасні біженці, на відміну від своїх попередників, «не біжать аби куди, а діють, з огляду на інформацію не лише ЗМІ, а також формальних та неформальних інформаційних мереж, що виникли завдяки інтернету та засобам мобільного зв'язку» [1]. Отже, біженці володіють усією необхідною інформацією як щодо вибору країн із найбільшим рівнем соціального забезпечення, так і вибору маршрутів і посередників (контрабандистів), які здійснюють їх нелегальне перевезення до цих країн. Гостроти проблеми надає діяльність транснаціональних злочинних угруповань контрабандистів людьми, які, на думку представника Міжнародної організації з міграції Е. Амбросі, за своєю сутністю схожі на угруповання, що займаються контрабандою наркотиків або зброї [31]. Нелегальне перевезення контрабандистами мігрантів набули в 2015 р. таких масштабів, що Європейський Союз вимушений був перейти від проведення операцій рятувального характеру в територіальних водах держав-членів ЄС, до операції «Sophia», учасники якої отримали право здійснювати огляд судна і заарештовувати контрабандистів у водах Середземномор'я.

Таким чином, на сучасному етапі питання біженства постало перед об'єднаною Європою з особли-

вою гостротою, оскільки загрожує фундаментальним цінностям ЄС, що змушує Союз шукати шляхи швидкого і радикального зменшення міграційних потоків та розв'язання кризи біженства як такої правовими засобами. Вказане завдання зумовлює актуальність і практичну значущість проблематики, яка піднімається у статті.

Стан опрацювання. Складність проблеми міграції в Європейському Союзі, неочевидність шляхів її вирішення зумовлює ту увагу, яку приділяється їй в науковому і експертному середовищі. Серед досліджень міграційної кризи в ЄС варто виділити публікації V. Pop [5], N. Tomas [7], Dr. Dinoj K. Upadhyay [29], T. Rubin [30]. Оцінці наслідків міграційної кризи для європейської інтеграції та пошуку шляхів їх подолання присвячені праці вітчизняних авторів, зокрема Л. Капиці [1], О. Малиновської [4], А. Піскуна [2], Р. Гасанова [9].

Мега статті. Аналіз наукових досліджень із проблем міграції в Європейському Союзі засвідчує, що поза увагою вітчизняних науковців залишається питання про причини виникнення європейської кризи біженства, що надає актуальності проведенню комплексного аналізу причин формування та розвитку європейської кризи біженства.

Виклад основного матеріалу. Європейська інтеграція – це складний і тривалий процес, найбільш важливим здобутком якого стало створення Європейського Союзу, який перетворився на одного з провідних суб'єктів міжнародного права. Одним із найбільш цінних надбань інтеграції для пересічних європейців стало підписання в 1985 р. Шенгенської угоди, яка суттєво спростила рух громадян ЄС на території Союзу. Проте знадобилося десять років (хоча Конвенцію про застосування останньої було підписано ще в 1990 р.), перш ніж розпочалося застосування Угоди на практиці [2].

Створення цілісного політичного союзу держав-учасниць інтеграційного процесу, що ефективно функціонує, було і залишається їх стратегічним завданням, яке загалом реалізувалося після створення Європейського Союзу. Однак на етапі, коли європейці підійшли впритул до наступних завдань (створення банківського, митного, оборонного союзів), які мають суттєво поглибити рівень інтеграції, Євросоюз зіткнувся з якісно новою проблемою – величезним напливом мігрантів та біженців, яка становить реальну загрозу для багатьох досягнень інтеграції, зокрема єдиному простору Союзу без внутрішніх кордонів. Отже, однією з негативних тенденцій сучасного етапу розвитку інтеграції стало прагнення держав-членів, які найбільше страждають від напливу біженців, до відновлення контролю на своїх кордонах або навіть виходу зі складу ЄС. Так лідер Національного фронту і один із ключових кандидатів на посаду Президента Франції М. ле Пен неодноразово заявляла, що вона буде ініціювати референдум про вихід Франції зі складу Європейського Союзу [3].

Якщо у Парижі та столицях деяких інших держав-членів ці плани лише обговорюються, у Великобританії вихід зі складу ЄС стає реальністю після завершення проведеного 23 червня 2016 р. референдуму. Зазначимо, що успіх євроскептиків значною мірою був зумовлений спекуляціями на тему мігрантів. Глибина проблеми «Брексіту» полягає не у виході Великобританії зі складу Союзу, а у тому, що цей крок може спровокувати проведення низки аналогічних референдумів в інших країнах, що запустить дуже небезпечний за наслідками процес дезінтеграції. Тож ситуація з міграційною кризою не лише заважає подальшому розвитку інтеграційного процесу, але й виступає одним із факторів, який зрештою може призвести до руйнації територіальної, політико-правової і соціально-економічної та цілісності об'єднаної Європи.

Масова міграція до об'єднаної Європи розпочалася в 2014 р. і триває дотепер. На гостроту цієї проблеми вказують ті епітети, які застосовуються під час її аналізу. Так, О. Малиновська для характеристики міграційних процесів в Європейському Союзі вживає термін «міграційна криза» [4, с. 2]. На думку Єврокомісара з внутрішніх справ та питань міграції Д. Аврамопулоса, доводилося мати справу «з однією з найскладніших криз – кризою біженців, коли тисячі людей намагаються одночасно проникнути в Європу» [5].

Так, дійсно, нинішня ситуація в Європі є ні чим іншим, як «європейською кризою біженців», під якою розуміємо негативне явище, що охопило Європейський Союз у 2015–2016 рр. внаслідок масового напливу осіб, що знаходяться поза державою свого походження (державою громадянства або постійного проживання), не можуть або не бажають користуватися захистом цієї держави, повертатися до цієї держави, побоюючись стати жертвою переслідування в державі свого походження, які ґрунтуються на ознаках раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної

групи або на політичних переконаннях, що призвело до відхилення від рівноважного стану функціонування та діяльності Європейського Союзу і досягло крайньої точки, в результаті чого виникла загроза цілісності й стабільності кожної з держав-членів та Європейського Союзу загалом [6, с. 214].

Ставлення у світі до європейської кризи біженства неоднакове. Так, якщо Thomas Nail [7, с. 3] та Celine Cantat [8, с. 44] вважають, що основною причиною кризи стала неефективність європейських інститутів та організаційних структур, що були створені з метою врегулювання міграційних потоків, на думку Р. Гасанова, спектр її причин значно ширший. Це світова економічна криза, поглиблення соціальної нерівності в багатьох країнах, ескалація військових конфліктів та громадянських воєн, дестабілізація ситуації в країнах третього світу [9].

Саме тому вважаємо за необхідне, насамперед, чітко визначити причини європейської кризи біженства. В контексті нашого дослідження під причиною ми розуміємо «явище, яке зумовлює або породжує інше явище; підстава, привід для яких-небудь дій, вчинків» [10, с. 660].

Причини європейської кризи біженства неоднорідні, а тому їх доцільно поділяти на основні та додаткові. До *основних причин* європейської кризи біженства належать:

1. Збройні конфлікти та громадянські війни. Основними воєнними конфліктами нині є: військовий конфлікт у Сирії, що розпочався в 2011 р. (він належить до категорії так званих «воєн проти тероризму»); військовий конфлікт на сході України призвів до знищення економіки Донбасу, занепаду рівня життя громадян, міграції громадян України до центральних і західних областей, а також до країн Європейського Союзу; війна в Афганістані; воєнізовані сутички в Судані; воєнний конфлікт в Ємені (розпочався в 2014 р. як конфлікт між військовим керівництвом країни та прихильниками шиїзму; пізніше до конфлікту долучилися сили Ісламської держави та Аль-Каїди); конфлікт у Лівані; конфлікт у дельті Нігеру.

Варто погодитися з оцінкою цих конфліктів експертом закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайером: «Ми маємо боротися з причинами біженства людей. І основною причиною є, без сумніву, конфлікти в Сирії, Судані та Лівані. Ми ще дуже далекі від політичного вирішення кризи» [11].

2. Низька ефективність контролю Європейського Союзу за кордонами, що дає змогу порівняно просто потрапити на територію держав-членів. Повноваження щодо контролю за кордонами Євросоюзу покладено на такі безпекові агенції, як: Frontex, EASO та Європол. Однак діяльність останніх давно викликає справедливі нарікання. Вони потребують модернізації, вдосконалення їх повноважень відповідно до вимог сучасних міграційних процесів. Хоча перші ознаки кризи біженства спостерігаються з 2013 р., модернізація вказаних агенцій розпочалась лише в 2016 р. Так, 22 липня 2016 р. держави-члени підтримали пропозицію Європейської комісії щодо створення нового органу (Європейська прикордонна

служба та служба берегової охорони, останню було створено шляхом реорганізації Агенції з охорони зовнішніх кордонів Євросоюзу «Frontex») з метою ефектively протидії кризі біженства. Голова делегації Європейського парламенту на переговорах щодо створення нового органу А. Пабрікс вважає: «Створення нових органів – це не панацея, яка зможе розв'язати кризу мігрантів, з якою зіштовхнувся сьогодні ЄС, або повністю відновити довіру в межах Шенгенської зони, проте це перший крок, який зараз є вкрай необхідним» [12].

Нове Європейське прикордонне агентство та берегова охорона розпочали свою діяльність у жовтні 2016 р. на болгарсько-турецькому кордоні. Єврокомісар з питань міграції Д. Аврамопулос зазначив: «Відтепер зовнішні кордони однієї держави-члена ЄС є зовнішніми кордонами всіх держав-членів – як юридично, так і функціонально. Менш ніж за рік ми створили повноцінне Європейське прикордонне агентство та берегову охорону, перетворюючи в реальність принципи спільної відповідальності та солідарності серед держав-членів ЄС. Саме це і є відповіддю ЄС, яка нам необхідна для безпеки та міграційних викликів ХХІ ст.» [13].

Неефективне здійснення контролю з боку ЄС за своїми кордонами породжує наступну проблему, яка полягає у порівняно простому способі перетнути кордони та потрапити до об'єднаної Європи. Морська переправа з Лівії до Італії традиційно вважається найбільш привабливим шляхом для мігрантів та біженців, що направляються до Європи. За перші шість місяців 2015 р. до Європи по Середземному морю прибули 137 000 мігрантів та біженців, що на 83% більше, ніж за аналогічний період 2014 р., коли їх кількість становила 75 000 осіб. Разом із тим у Міжнародній організації з міграції зазначили, що число загиблих у Середземному морі біженців у 2016 р. перевищило 5 000 осіб після катастрофи двох суден, яка сталась 22 грудня того самого року. Так, у 2016 р. показник осіб, що загинули та потонули, становив 3 800 осіб [14]. Попри значну кількість загиблих, варто все таки визнати, що це не зупиняє нових біженців.

3. Відсутність узгодженої позиції Європейського Союзу щодо шляхів врегулювання європейської кризи біженства. До початку європейської кризи біженства документом, що відображав основні засади європейської політики щодо поводження з мігрантами та біженцями була Дублінська угода [15], яка відзначалася демократичним та ліберальним характером. З початком кризи окремі країни Європейського Союзу стали відчувати надмірний тиск на свої кордони, адже деякі держави, що розташовані на зовнішніх кордонах ЄС, припинили реєстрацію мігрантів через неможливість прийняти значну кількість біженців. Найбільшого тиску мігрантів зазнали Греція, Сербія, Угорщина, які першими піддали критиці ліберальну міграційну політику Євросоюзу, закликаючи до запровадження більш жорстких обмежувальних заходів та вдаючись до захисту власних кордонів. Так, Міністр закордонних справ

Угорщини офіційно заявив, що головною причиною масштабної міграційної кризи є провальна політика Європейського Союзу в цій сфері [16].

Проблема відсутності єдиної узгодженої європейської міграційної політики є цілком обґрунтованою, адже Євросоюз, розробляючи міграційну політику, традиційно значну увагу приділяв правовому регулюванню переміщення в межах Союзу громадян та легальних мігрантів, тоді як стосовно нелегальних мігрантів єдина політика інститутами ЄС не була розроблена. Ситуація ускладнюється ще й тим, що за останні три роки окремі європейські країни вдалися до самостійного ухвалення рішень, які не узгоджені з іншими державами-членами і Євросоюзом загалом. Так, Угорщина вдалася до будівництва стіни, яка має захистити її від нелегальних мігрантів; Німеччина запровадила вибіркового паспортний контроль на кордоні з Австрією; Польща тимчасово відновила прикордонний контроль на кордоні з ФРН, Чехією, Словаччиною і Литвою; уряд Данії ухвалив рішення про відновлення постійного митного контролю на кордонах із Німеччиною і Швецією тощо. Зазначимо, що вказані країни входять до Шенгенської зони, де прикордонний контроль діє на зовнішньому кордоні, але відсутній на внутрішніх кордонах. Тепер вказані країни вирішили запровадити контроль такий контроль і на внутрішніх кордонах. Можливість такого заходу допускається законодавством ЄС, але після узгодження рішення з Європейською комісією і державами-сусідами. Водночас за нормами Шенгенської зони максимально допустимий термін посилення пропускну режиму – два місяці, а цього терміну недостатньо для вирішення проблеми.

4. Великий тягар для економіки Європейського Союзу. Так, тимчасовий прикордонний контроль, який Німеччина, Франція, Австрія та Швеція запровадили з середини 2015 р., обернувся для економіки Євросоюзу втратами в розмірі від 9 до 15 мільярдів євро на рік. Такі дані наводить газета *Suddeutsche Zeitung* із посиланням на Мюнхенський інститут економічних досліджень. За даними експертів, збиток внаслідок цих рішень пов'язаний зі скороченням туристичних потоків, а також з ускладненням діяльності численних компаній, які з метою уникнення витрат на зберігання продукції постачали її, керуючись поширеним логістичним принципом «точно в термін».

Як зазначають фахівці, у разі запровадження повсюдного контролю всіма країнами-членами Шенгенської зони обсяг торгівлі може скоротитися на 20%, а економічні втрати для цих держав перевищать 100 мільярдів євро на рік. Прогноз на десятирічну перспективу ще менш втішний: для країн ЄС фінансовий збиток може становити до 140 мільярдів євро щороку [17].

5. Зростання злочинності. 5 січня 2017 р. депутат Європарламенту від Австрійської партії свободи Барбара Кеппел заявила, що внаслідок неконтрольованих потоків мігрантів до країн ЄС відбулося підвищення рівня злочинності [18; 19].

6. Зростання популярності в ЄС партій, організацій та рухів, які закликають уряди до проведення жорсткої антиміграційної політики. У 2015 р. праві сили стали набирати дедалі більшої популярності в країнах Європи: Національний Фронт у Франції, рух «Regida» («Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу») й «Альтернатива для Німеччини» в Німеччині, «Австрійська партія Свободи» в Австрії, «Ліга Півночі» в Італії, «Золота Зоря» у Греції, Партія свободи Віддерса в Нідерландах, партія «Шведські демократи» у Швеції [20].

У кінці січня 2016 р. праві партії та рухи 14 європейських держав підписали так звану Празьку декларацію, в якій наголосили на необхідності захисту європейських кордонів від «самогубної» політики держав-членів Європейського Союзу [21]. Такі настрої проти міграції та біженства, вочевидь, не сприяють врегулюванню Європейської кризи біженства, вони можуть призвести до масової депортації всіх осіб, що прибули з неєвропейських країн. Прикладом такої депортації може слугувати висилання в 2010 р. циган із Франції до Румунії.

7. Тіньовий характер міграційних процесів та втрата контролю над мігрантами. Європейська криза біженців сприяє появі значної кількості контрабандистів-перевізників, які переправляють нелегальних мігрантів до Європи. Така діяльність навіть отримала специфічну назву – «Середземноморський трафік мігрантів» [22]. Як повідомляє УВКБ (Управління Верховного комісара ООН у справах біженців), в середньому мігранти платять контрабандистам від 1 500 до 2 500 доларів США, але не отримують жодних гарантій щодо безпеки перетину кордону. Саме тому Верховний комісар ООН закликає до проведення міжнародних поліцейських операцій з боротьби зі злочинними угрупованнями, що займаються незаконною переправою біженців до країн ЄС [23].

До додаткових причин європейської кризи біженства належать:

1. Виснаженість та втрата віри біженців у можливість політичного врегулювання збройних конфліктів.

2. Скорочення гуманітарної допомоги в регіонах збройних конфліктів. Вищевказана причина полягає в тому, що нині на 30% скоротилась діяльність Всесвітньої продовольчої програми через недостатність фінансування. Експерти підраховали, що в 2016 р. на надання допомоги біженцям було потрібно 5,5 мільярдів доларів США, але станом на червень було отримано лише 24% необхідної суми [24].

3. Накопичення в Європі «критичної маси» вихідців із Сирії, Африки, Афганістану. Така причина набирала обертів не один рік та характеризується тривалим характером. Так, багато мігрантів прагнуть потрапити в конкретні країни, де вже живуть їх рідні. Можливість приєднатися до членів родини, які вже певною мірою влаштовані в Європі дуже полегшує не тільки психологічний бік такого переїзду, але й економічний. Але такі кланові об'єднання і є дуже загрозливими для Європейського Союзу.

Сучасні європейські мусульмани-мігранти традиційно відстоюють свої інтереси за допомогою етнічних та ісламських громадських рухів, асоціацій та політичних партій. Серед відомих ісламських політичних партій можна назвати «Партію ісламських демократів» в Нідерландах, «Політичний ісламський Союз» у Швеції. Із масштабними міграційними процесами вплив ісламських політичних партій на політичне життя європейських країн буде посилюватись, а радикальна мусульманська молодь і далі братиме активну участь у вуличних протестах, які дестабілюють суспільні настрої у країнах Європи [25, с. 24].

Розглядаючи питання про причини становлення та розвитку європейської кризи біженства, не можна обійти увагою позицію Л. Савіна, який у своїй праці «Стратегічне проектування міграції як зброя війни» зазначає, що міграційна криза в Європі являє собою практичну реалізацію теоретичних розробок стратегічного характеру, зокрема дослідження Белферського центру науки та міжнародних справ Гарвардського університету «Strategic Engineered Migration as a Weapon of War», опублікованого К. Грінхил у березні 2008 р. у журналі «Civil Wars» [26].

На думку К. Грінхил, міграція може бути не лише наслідком гуманітарних чи економічних криз, але й виступати цілеспрямованою політикою деяких держав, за якою ховаються певні інтереси, і через цю політику вже виникають нові кризи. Міграцію тоді можна класифікувати як повноцінну зброю. Дослідниця стверджує, що вже після Другої світової війни було зафіксовано понад півсотні випадків використання міграції як фактора політичного шантажу одними країнами інших – «міграційного тиску» [27, с. 10].

Як бачимо, серед причин європейської кризи біженців не може бути виключенням і штучне спеціальне спричинення міграційних потоків окремими країнами з метою дестабілізації ситуації на європейському континенті та в Європейському Союзі. У такому разі мігранти та біженці виступають як знаряддя та зброя для досягнення ворожими державами чи угрупованням своєї злочинної мети.

Висновки. Усі вказані нами причини формування європейської кризи біженства мають тривалий характер й існують кожна сама по собі уже дуже давно, але, на жаль, так і залишаються поза увагою. Отже, всі вказані причини в комплексі спровокували кризу, в якій опинився сьогодні Європейський Союз. Дуже прикро розуміти, що конкретної пропозиції щодо комплексного вирішення кризи владою Європейського Союзу так і не було запропоновано ані на теоретичному, ані на правовому чи економічному світовому та регіональному рівнях.

Нині уряди низки країн-членів, преса, експерти критикують європейські структури за повільне і малоефективне розв'язання проблем, пов'язаних із міграційною кризою, звинувачують їх у низькій компетентності та короткозорості, відсутності стратегічного підходу до вирішення проблеми. Разом з тим завдяки запровадженим заходам на морі було врятовано 250 000 осіб. Було виявлено та затримано близько 900 переправників мігрантів. Неврегульо-

ване прибуття мігрантів до Європи вдалось загальмувати. Чисельність мігрантів, зафіксованих в Італії, скоротилася порівняно з березнем 2016 р. на 13%, а порівняно із квітнем 2015 р. – удвічі [28].

Отже, позитивні зрушення мають місце, однак про кардинальну зміну ситуації так і не йдеться,

адже причини європейської кризи біженства не зникли. Доходимо висновку, що Європейському Союзові необхідно об'єднати сили та сконцентруватися на правових шляхах подолання кризової ситуації у співтоваристві. Така обставина також зумовлює перспективу подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Капица Л. Миграционный цунами в Европейском Союзе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mgimo.ru/news/experts/document277067.phtml>
- Пискун А. Причины европейского миграционного кризиса и способы его решения / А. Пискун // Современные научные исследования и инновации. – 2016. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.snauka.ru/issues/2016/02/64943>
- Євросоюз мінус Франція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ubop.net.ua/evrosouz-minys-francii/>
- Малиновська О. Міграційна криза в Європі: пошуки шляхів розв'язання та наслідки для України // Серія «Соціальна політика». – № 30. – Відділ соціальної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrasia-c1f03.pdf>
- Pop V. EU Plans Special Summit on Sunday to Discuss Migration Crisis / V. Pop // Wall Street Journal. – Oct. 21, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.wsj.com/articles/eu-plans-special-summit-on-sunday-to-discuss-migration-crisis-1445419506>
- Чуенко В. «Європейська криза біженства» як найактуальніша проблема Європейського Союзу / В. Чуенко // Національний юридичний журнал «Теорія і практика». – Молдова, 2016. – С. 212–216.
- Naill T. The Figure of the Migrant. – Stanford University Press, California, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.thing.net/~rdom/ucsd/Borders/TheMigrant.pdf>
- Cantat C. The Ideology of Europeanism and Europe's Migrant Other. 07.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://isj.org.uk/the-ideology-of-europeanism-and-europes-migrant-other/>
- Гасанов Р. Міграційний кризис в Європі: причини, наслідки, перспективи розвитку / Р. Гасанов // Саратовский нац. исслед. госуд. Университет имени Н. Чернышевского [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.scienceforum.ru/2016/pdf/26233.pdf>
- Тлумачний словник української мови: понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / За ред. д-ра філол. наук проф. В. Калашника. – 2-ге видання, виправлене і доповнене. – Х.: Прапор, 2005. – 992 с.
- Глава МІД ФРГ: основною причиною міграційного кризиса остається конфлікт в Сирії // ТАСС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/2339533>
- Joint Statement on the Adoption by the European Parliament of the Commission's is Proposal for the Creation of a European Border and Coast Guard, Strasbourg, 6 July 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-16-2431_en.htm
- У ЄС запустили нову прикордонну службу та берегову охорону // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/10/6/7055498/>
- У 2016 році понад 7 тисяч мігрантів загинули чи зникли безвісти // День [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://day.kyiv.ua/uk/news/060117-u-2016-roci-ponad-7-tysyach-migrantiv-zagynuly-chy-znykly-bezvisty>
- Дублінська конвенція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_310
- Migration Crisis: Hungary PM Says Europe in Grip of Madness // The Guardian [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/03/migration-crisis-hungary-pm-victor-orban-europe-response-madness>
- Дослідження: контроль на кордонах Європейського Союзу призвів до багатомільярдних втрат // Обозреватель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.obozrevatel.com/ukr/news/81390-doslidzhennya-kontrol-na-kordonah-es-prizviv-dobagatomilyardnih-vtrat.htm>
- Sexuelle Übergriffe in Innsbruck: Polizei bittet um Bildmaterial // Tiroler, Tageszeitung [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tt.com/panorama/verbrechen/12456085-91/sexuelle-%C3%BCbergriffe-in-innsbruck-polizei-bittet-um-bildmaterial.csp>
- В Європейському Парламенті призвали усилити контроль за мігрантами після інцидента в Інсбруку // РІА новості. – 05.01.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ria.ru/world/20170105/1485187901.html>
- Anti-immigrant Sweden Democrats now the biggest party, according to poll // The Telegraph [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/sweden/11814498/Anti-immigrant-Sweden-Democrats-now-the-biggest-party-according-to-poll.html>
- Pegida meets with European allies in the Czech Republic // News [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.com/en/pegida-meets-with-european-allies-in-the-czech-republic/a-19000895>
- Трафік // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA>
- Новый Верховный Комиссар ООН призвал Европу путем общих усилий решить проблему беженцев // Центр новостей ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/russian/news/story.asp?NewsID=25208#_WLT7-P2-LTIU
- Проблема беженцев. ООН бьет тревогу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://migrant.ru/problema-bezhencev-oon-bet-trevogu/>
- Малиновська О. Міграційна політика ЄС: виклики та уроки для України / О. Малиновська. – К.: НІСД, 2014. – 48 с.
- Савин Л. Стратегическое проектирование миграции как оружие войны / Л. Савин // Фонд стратегической культуры [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fondsk.ru/news/2015/10/20/strategicheskoe-proektirovanie-migracii-kak-oruzhie-vojny-36209.html>
- Greenhill Kelly M. Strategic Engineered Migration as a Weapon of War / Kelly M. Greenhill // Civil War. – 2008. – March. – Vol. 10. – Is 1. – P. 6–21.
- European Union border agency Says Migrant arrivals in Greece drop 90 per cent / Reuters Canada. – 13.05.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ca.reuters.com/article/topNews/idCAKCN0Y40X5>
- Dr. Dinoj K. Upadhyay. Migrant Crisis: Causes, Responses and Complexities / Indian Council of World Affairs. – 26.04.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icwa.in/pdfs/guestcolumn/2014/MigrantCrisisInEurope26042016.pdf>
- Rubin T. As tide of refugees grows, EU needs to rethink its policy / T. Rubin / The Charleston Gazette. – 08.07.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.philly.com/philly/columnists/trudy_rubin/20150705_Worldview__As_tide_of_refugees_grows_EU_needs_to_rethink_its_policy.html
- ЄС планує боротись з нелегальними перевозчиками мігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fdlx.com/business-world/29604-es-planiruet-borotsya-s-negalnymi-perevozhchika-migrantov.html>